

Nodirabegim Egamberdiyeva
“Alfraganus” universiteti
Iqtisodiyot fakulteti magistranti

TOSHKENT VILOYATIDA SABZAVOTCHILIKNI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Mazkur tadqiqot O‘zbekiston sabzavotchilik tarmog‘idagi hududiy rivojlanish tendensiyalarini tahlil qiladi. Toshkent viloyati misolida sabzavot yetishtirishning tashkiliy-iqtisodiy modeli o‘rganildi. Statistika ma‘lumotlari asosida viloyatning umumiy ishlab chiqarishdagi ulushi va qishloq xo‘jaligi tashkilotlarining yuqori ko‘rsatkichi tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, hududda an‘anaviy usuldan intensiv, yuqori texnologiyali va eksportga yo‘naltirilgan klaster modeliga o‘tish jarayoni jadallashmoqda.

Kalit so‘zlar. sabzavotchilik, intensiv qishloq xo‘jaligi, klaster modeli, Toshkent viloyati, agroiqtisodiyot, hosildorlik, eksport salohiyati.

Abstract. This research analyzes regional development trends within the vegetable production sector of Uzbekistan. Taking the Tashkent region as a case study, the institutional-economic model of vegetable cultivation was examined. Based on statistical data, the region's share in total national output and the high performance indicators of agricultural enterprises were analyzed. The results indicate an accelerating transition in the region from traditional methods to an intensive, high-tech, and export-oriented cluster model.

Keywords: vegetable production, intensive agriculture, cluster model, Tashkent region, agroeconomics, yield capacity, export potential.

Аннотация

Данное исследование анализирует тенденции регионального развития в отрасли овощеводства Узбекистана. На примере Ташкентской области изучена организационно-экономическая модель выращивания овощных культур. На

основе статистических данных проанализированы доля области в общем объеме производства и высокие показатели сельскохозяйственных организаций. Результаты показывают, что в регионе ускоряется процесс перехода от традиционных методов к интенсивной, высокотехнологичной и экспортно-ориентированной кластерной модели.

Ключевые слова: овощеводство, интенсивное сельское хозяйство, кластерная модель, Ташкентская область, агроэкономика, урожайность, экспортный потенциал.

Kirish.

Zamonaviy iqtisodiy transformatsiyalar sharoitida sabzavotchilik tarmog'i agrosanoat tizimidagi yuqori multiplikativ samaradorlikka ega bo'lgan strategik bo'g'in bo'lib, u ham ichki iste'mol bozorida iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ham tashqi savdo balansida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini oshirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. JSST va FAO tavsiyalariga ko'ra, aholi jon boshiga yillik me'yoriy sabzavot iste'moli 140–150 kg ni tashkil etishi talab etiladi. Bu ko'rsatkich tarmoqda faqat hajmiy o'sishni emas, balki sifat va mavsumiylik muammolarini hal etishni, xususan, an'anaviy ekstensiv ishlab chiqarish modelidan resurs tejankor va yuqori texnologiyali (intensiv) modelga o'tishni taqozo qiladi. Mazkur maqolaning

maqsadi rasmiy statistik ma'lumotlar asosida Toshkent viloyati sabzavotchiligining tashkiliy-iqtisodiy tuzilmasini tahlil qilish, viloyatning tarmoqdagi ulushi (10,0 foiz) va qishloq xo'jaligi tashkilotlarining yuqori salohiyati (18,6 foiz) misolida intensiv modelning samaradorlik ko'rsatkichlarini ilmiy aslashdan iborat.

Tadqiqot va Metadalogiyasi.

Mazkur tadqiqotda Toshkent viloyati sabzavotchilik tarmog'ining rivojlanish jarayonlarini baholash uchun quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi:

Statistik tahlil va guruhlash: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligining so'nggi yillardagi hududiy ko'rsatkichlari dinamik tahlil qilindi. Bu usul viloyatning umumiy respublika ishlab

chiqarish hajmidagi o'rnini (10,0%) va tarmoq tarkibidagi strukturaviy o'zgarishlarni aniqlash imkonini beradi.

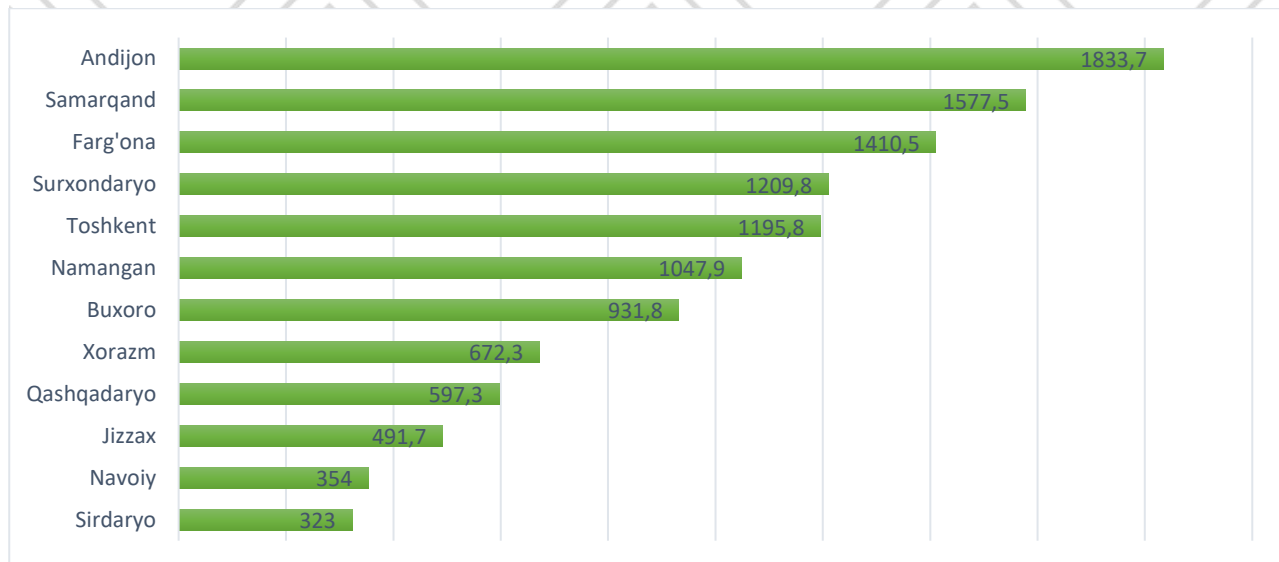
Qiyosiy tahlil: An'anaviy dehqon xo'jaliklari va zamonaviy agrosanoat tashkilotlarining hosildorlik ko'rsatkichlari solishtirildi. Bu intensiv (issiqxona) va ekstensiv usullarning iqtisodiy samaradorligini baholash uchun asos bo'ldi.

Tizimli yondashuv: Sabzavotchilik klasterlari faoliyati va ularning eksport salohiyatiga ta'siri "ishlab chiqarish – qayta ishlash – sotish" qiymat zanjiri doirasida o'rganildi.

Tahlil va Natijalar.

O'zbekiston Respublikasi bo'yicha sabzavot yetishtirishning umumiy hajmi va hududiy ulushlari tarmoqning qaysi hududlarda ko'proq jamlanganini ko'rsatadi. 2024-yil yakunlariga ko'ra, respublika bo'yicha bir hududga to'g'ri keladigan o'rtacha sabzavot yetishtirish hajmi 970,4 ming tonnani tashkil etgan bo'lsa, Toshkent viloyatida bu ko'rsatkich 1195,8 ming tonnaga yetdi. Bu viloyatning respublika bo'yicha o'rtacha ko'rsatkichdan 23 foizga ko'proq mahsulot yetishtirayotganini bildiradi. (1-rasm)

Xududlar kesimida yetishtirilgan sabzavotlar hajmi (ming tonna 2024-yil)

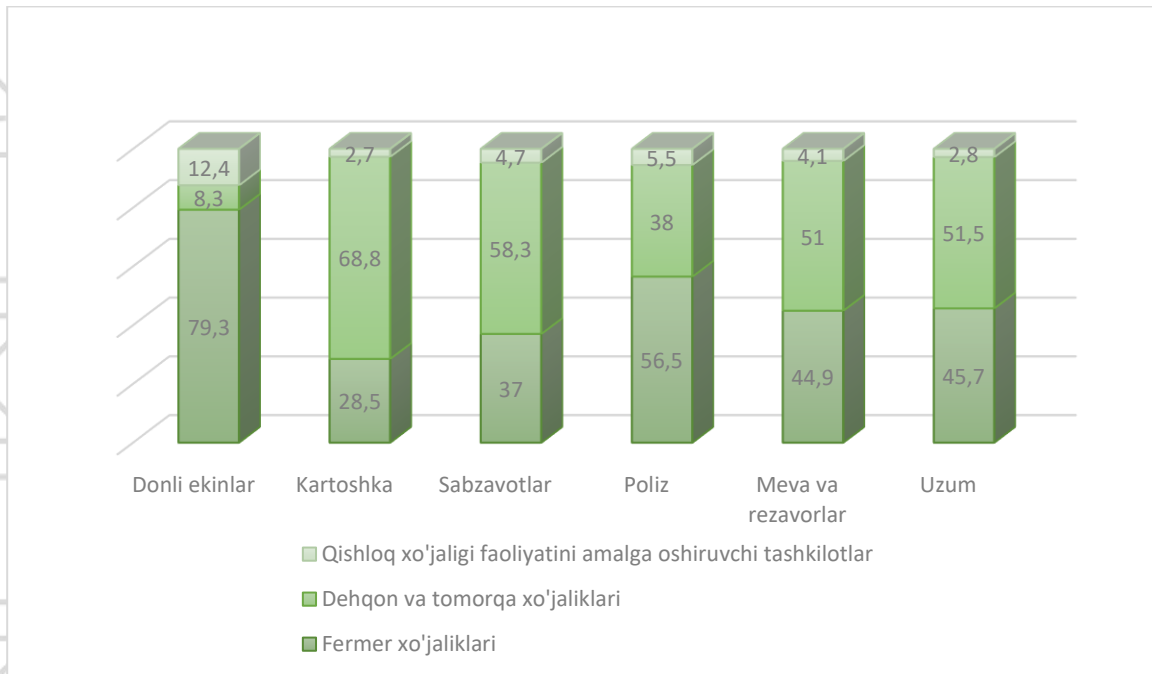
Yetishtirilgan sabzavot umumiy hajmining eng yuqori ulushi Andijon viloyati (15,5%) hissasiga to'g'ri keldi shu bilan

birga, yuqori ulush Samarqand (13,1%), Farg'ona (11,8%), Surxondaryo (10,1%), Toshkent (10,0%), va

⁹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati – 2024 y 95 bet

Namangan (8,7%) viloyatlarida qayd etildi.

2024 yil yanvar – dekabr oylarida yetishtirilgan asosiy turdagi dehqonchilik mahsulotlarida xo'jalik toifalarining ulusi (foizda)

10

Strategik ustuvorlik (Donli ekinlar): Don mahsulotlari (79,3%) deyarli to'liq fermer xo'jaliklari zimmasida. Bu davlatning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda yirik fermerlik tizimiga tayanishidan dalolat beradi.

Iste'mol bozori va Tomorqa xo'jaligi: Kartoshka (68,8%) va sabzavotlar (58,3%) bo'yicha asosiy yuklama dehqon va tomorqa xo'jaliklariga to'g'ri kelmoqda. Bu shuni anglatadiki, aholi kundalik iste'mol

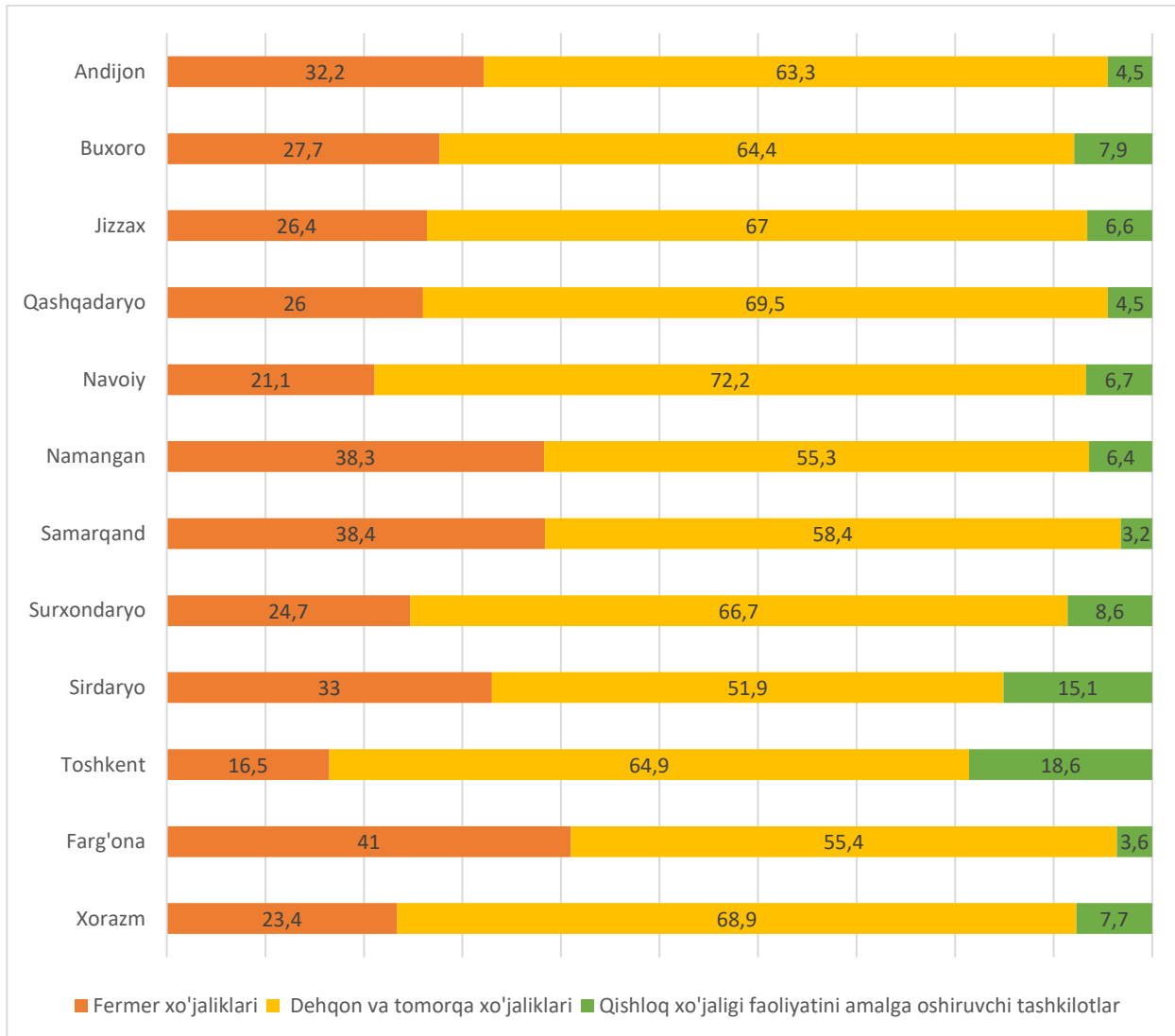
qiladigan mahsulotlarning asosiy qismi aynan kichik maydonlarda, oilaviy mehnat evaziga yetishtirilmoqda.

Tashkilotlarning o'рни: Qishloq xo'jaligi tashkilotlarining ulushi donli ekinlarda eng yuqori (12,4%), boshqa turdagi mahsulotlarda esa hali ham past darajada qolmoqda. Bu esa, ayniqsa, sabzavot va poliz mahsulotlari yo'nalishida zamonaviy klasterlar va intensiv issiqxonalar

¹⁰ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati – 2024 y 92 bet

uchun bozor salohiyati hali juda katta ekanligini ko'rsatadi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining xo'jalik toifalari bo'yicha taqsimlanishi

11

Jadvallarni kompleks tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, Toshkent viloyati umumiy sabzavot yetishtirish hajmi bo'yicha respublikada 5- o'rinda (10%) turadi. Biroq qishloq xo'jaligi

tashkilotlari (klasterlar, yirik agrofirma-lar) ulushi bo'yicha (18,6) qolgan bar-cha hududlardan mutlaq ustunlikka ega (o'rtacha ko'rsatkichdan 2-3 barobar yuqori). Bu shuni anglatadiki, Toshkent

¹¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati – 2024 y 88 bet

viloyatida sabzavotchilik ekstensiv (ochiq maydonlarni kengaytirish) usulidan ko'ra, intensiv va sanoat usuliga chuqur ixtisoslashgan

Xulosa

Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Toshkent viloyati qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda respublika miqyosida o'rtacha ko'rsatkichdan 23 foizga yuqori hosildorlik va qishloq xo'jaligi tashkilotlarining 18,6 foizli ulushi bilan mutlaq yetakchilik qilib, an'anaviy ekstensiv dehqonchilik usulidan yuqori texnologiyali intensiv klaster modeliga o'tish bo'yicha mamlakatimizdagi eng ilg'or va strategik ahamiyatga ega hudud hisoblanadi. Mazkur jarayon viloyat sabzavotchiligini mintaqaviy o'zini-o'zi ta'minlash tizimidan eksportga yo'naltirilgan agrosanoat kompleksiga transformatsiya qilishning yaqqol ifodasidir.

Tadqiqot xulosalari asosida sabzavotchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish bo'yicha quyidagi ilmiy-amaliy yechimlar taklif etiladi:

1. Klaster integratsiyasini chuqurlashtirish: Qishloq xo'jaligi

tashkilotlarining yuqori salohiyatidan (18,6%) foydalangan holda, kichik dehqon xo'jaliklari va klasterlar o'rtasida kooperativ aloqalarni mustahkamlash. Bu orqali kichik ishlab chiqaruvchilarning innovatsion resurslarga (sertifikatlangan urug'lik, zamonaviy agrotexnologiyalar) kirishini ta'minlash va mahsulot sifatini xalqaro eksport standartlariga moslashtirish.

2. Raqamli monitoring va resurs tejamkorlik: Intensiv modellar doirasida suv tejoychi texnologiyalar (tomchilatib va yomg'irnatib sug'orish) hamda raqamli boshqaruv tizimlarini (IoT sensorlar) kengaytirish. Bu, ayniqsa, suv resurslari taqchilligi sharoitida ishlab chiqarish rentabelligini oshirishning yagona barqaror yo'lidir.

3. Qiymat zanjirini diversifikatsiya qilish: Sabzavotchilikda faqat xomashyo yetishtirish bilan cheklanmay, viloyatdagi klasterlar negizida chuqur qayta ishlash quvvatlarini (quritish, muzlatish, qadoqlash) oshirish. Bu

mavsumiylik omilini minimal-
lashtirish va yil davomida eksport
oqimini barqaror saqlash im-
konini beradi.

4. Ilmiy asoslangan hududiy ixti-
soslashuv: Toshkent viloyati
tajribasini respublikaning boshqa
hududlariga eksport qilishda, har
bir tuman kesimida tuproq-iqlim
sharoitidan kelib chiqqan holda

"intensiv klaster zonalarini"
loyihalash va ularning logistika
markazlari bilan zanjir hosil qi-
lishini ta'minlash.

Ushbu chora-tadbirlar majmui sab-
zavotchilik tarmog'ida nafaqat hajmiy
o'sishni, balki hududiy iqtisodiyotning
yuqori qo'shilgan qiymatli raqobatbar-
doshligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- 1) Husanov R., Choriev Q. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti. Toshkent: "Iqtisod-
moliya", 2018. (Agrar sektor iqtisodiy tahlili uchun).
- 2) Resh H. M. Hydroponic Food Production: A Definitive Guidebook for the Ad-
vanced Home Gardener and the Commercial Hydroponic Grower. 8th Edi-
tion. CRC Press, 2022. (Gidroponika bo'yicha dunyodagi eng asosiy
qo'llanma).
- 3) Zuyev V., Abdullayev A. Sabzavotchilik. Toshkent: "O'qituvchi", 2014. (Ma-
halliy sabzavot turlari va yetishtirish texnologiyasi).
- 4) Kozlovskaya I. P. Gidroponika: O'simliklarni ozuqaviy eritmalarda yetishtirish
texnologiyasi. O'quv qo'llanma, 2020.
- 5) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 10-iyundagi "Sabzavotchi-
lik sohasini rivojlantirish va aholi tomorqalaridan samarali foydalanishga oid
qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-277-sonli qarori.
- 6) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-oktabrdagi "O'zbekiston
Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020–2030-yillarga
mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-sonli Farmoni.
- 7) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. O'zbek-
iston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati . Toshkent, 2024.

- 8) FAO (BMT Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti). Good Agricultural Practices for Greenhouse Vegetable Crops in South East European countries. Rome, 2017.
- 9) World Health Organization (WHO). Global Health Statistics Report. – Geneva, 2023.

